

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
„ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

ЗАЙЦЕВ Володимир Олексійович

УДК 378.011.3-051:613(043.3)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ОСНОВ ЗДОРОВ'Я ДО ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ
З УЧНЯМИ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Старобільськ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Бабич Вячеслав Іванович,
Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Бойчук Юрій Дмитрович,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри здоров'я людини та корекційної освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
Пристинський Володимир Миколайович,
ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” (м. Слов'янськ), доцент кафедри теоретичних, методичних основ фізичного виховання і реабілітації.

Захист відбудеться 16 грудня 2015 року о 16.00 годині на виїзному засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” у ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” за адресою: 84116, Донецька обл., м. Слов'янськ, вул. Генерала Батюка, 19, ауд. 201.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” за адресою: 92703, Луганська обл., м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1.

Автореферат розіслано 12 листопада 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. І. Черв'якова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Пріоритетним завданням держави, суспільства, закладів системи освіти України є покращення стану здоров'я нації, особливо її молодого покоління. Це зумовлено стійкою тенденцією до зниження рівня здоров'я широких верств населення, зокрема дітей та учнівської молоді. Інтеграція України в напрямі забезпечення європейського вектора розвитку освіти також посилює потребу в забезпеченні здоров'язбережувальної діяльності закладів освіти і, перш за все, ЗОШ.

Стратегічні напрями розв'язання зазначеної проблеми, дієві механізми виховання духовно, фізично, соціально та психічно здорового молодого покоління викладено в державних та міжнародних нормативно-правових документах і програмах, зокрема в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту, Міжгалузевій цільовій комплексній програмі „Фізичне виховання – здоров'я нації”, Концепції неперервної валеологічної освіти в Україні, Концепції валеологічної освіти педагогічних працівників, Міжнародному проєкті „Європейська мережа шкіл сприяння здоров'я” та ін.

У зв'язку з цим суттєвого значення набуває педагогічний аспект досліджуваної проблеми, пов'язаний з валеологізацією системи загальної середньої освіти, зорієнтованістю її на вирішення чи не найважливішого завдання – формування свідомого ставлення школярів до свого життя й здоров'я, оволодіння основами здорового способу життя та навичками безпечної поведінки. Це, своєю чергою, вимагає відповідної професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я, здатних до компетентного формування культури здоров'я учнів і в межах навчальної, і позакласної роботи.

У теперішній час в основній школі згідно з Державними стандартами загальної середньої освіти, Типовими навчальними планами передбачено вивчення навчального курсу „Основи здоров'я”. Проте обмежена кількість годин на його викладання спонукає до використання значного потенціалу позакласної роботи в контексті набуття учнями необхідних знань, умінь та навичок з формування, зміцнення й збереження власного здоров'я в усіх його аспектах. Саме за рахунок якісно організованої позакласної роботи підвищуються можливості систематизації й узагальнення отриманих на уроці теоретичних знань, а також озброєння новими, що, своєю чергою, сприяє формуванню в учнів ціннісного ставлення до власного здоров'я й набуттю певного досвіду застосування отриманих знань та вмінь у практичній оздоровчій діяльності.

Аналіз літературних джерел засвідчив наявність науково-теоретичного підґрунтя для розв'язання проблеми професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи. Так, теоретичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя представлено в

наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених, таких як: О. Абдулліна, А. Алексюк, Н. Волкова, О. Дубасенюк, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, О. Кучерявий, О. Пехота, І. Підласий, О. Савченко, С. Сисоева, В. Сластьонін, С. Харченко, Л. Хомич та ін., зокрема підготовки фахівців з фізичного виховання (В. Бальсевич, О. Демінський, Л. Сущенко, Т. Круцевич, А. Цось, Б. Шиян та ін.).

Концептуальні ідеї формування здоров'я людини (М. Амосов, Г. Апанасенко, Т. Бойченко, О. Дубогай, В. Казначеев, С. Омельченко, С. Страшко, А. Царенко та ін.), розвитку освіти в контексті розвитку культури здоров'я учнівської молоді представлено в розвідках таких науковців, як М. Віленський, М. Гончаренко, М. Гриньова, В. Горашук, В. Оржеховська, В. Скумін та ін.

У педагогічному дискурсі проблему підготовки майбутніх педагогів до позакласної роботи викладено в наукових студіях таких дослідників, як І. Вінниченко, С. Гончаренко, Т. Ільїна, Л. Канішевська, Б. Кобзар, Ю. Конаржевський, В. Постовий, К. Чорна та ін.; зміст, форми та методи різних видів позакласної роботи – О. Голік, І. Казанжи, Н. Молодиченко, Н. Савчак, М. Свіржевський та ін., зокрема з фізичного виховання в позанавчальний час – О. Бірюкова, А. Воробйова, М. Саїнчук, О. Стасенко, О. Степанов та ін.

У дисертаційних роботах останніх років розкрито різні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я та підготовки до позакласної виховної роботи фахівців фізкультурно-спортивного профілю. Так, В. Горашуком досліджено теоретико-методологічні проблеми підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до формування культури здоров'я школярів; В. Бабич – теоретичні та методичні засади системи професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до виховання соціального здоров'я учнів; І. Зенченковим – педагогічні умови формування духовних цінностей майбутнього фахівця з основ здоров'я в процесі професійної підготовки; А. Радченко – педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я в процесі фахової підготовки, С. Страшко – теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я; Л. Ареф'євою – підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної виховної роботи в старшій школі; С. Захаріною – теоретичні й методичні засади професійної підготовки вчителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи; О. Стасенком – підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями основної школи. Проте проблема підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи не була предметом спеціального дослідження.

Аналіз теорії й практики з досліджуваної проблеми дозволив виявити *протиріччя* між: об'єктивною потребою суспільства в підготовці компетентних

фахівців у галузі фізичного виховання, спорту й основ здоров'я та недостатньою розробленістю цього питання в педагогічній теорії й практиці; зростаючими вимогами до професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я з боку суспільства, громадськості, батьків, що зумовлені різким погіршенням стану здоров'я учнівської молоді, та їхньою нездатністю здійснювати оздоровчо-збережувальну діяльність у всіх ланках навчально-виховного процесу ЗОШ на належному рівні; необхідністю підвищення рівня професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи та нерозробленістю педагогічних умов її ефективного забезпечення.

Суспільна значущість проблеми збереження здоров'я дітей та молоді, об'єктивна потреба в підготовці компетентних учителів основ здоров'я, недостатня розробленість проблеми в теорії й методиці професійної освіти та виявлені протиріччя зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **„Підготовка майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в межах теми „Методологія, теорія та практика підготовки фахівців напрямку „Здоров'я людини, валеологічної освіти та виховання” (державний реєстраційний номер 0110U007021), що входить до плану наукових досліджень ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. Тему узгоджено Радою з координації наукових досліджень НАПН України в галузі педагогіки і психології (протокол № 2 від 31 березня 2009 р.).

Об'єкт дослідження – процес фахової підготовки майбутніх учителів основ здоров'я.

Предмет дослідження – педагогічні умови фахової підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови фахової підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи.

Гіпотеза дослідження. Процес фахової підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи набуде ефективності за таких педагогічних умов: удосконалення змісту професійно зорієнтованих дисциплін та практики за фахом з урахуванням мети, напрямів, форм, методів та особливостей оздоровчої позакласної роботи, спрямованої на духовний, соціальний, психічний і фізичний розвиток школярів основної школи; упровадження в процес професійної підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності студентів до реалізації оздоровчої роботи з учнями в процесі позакласної

роботи; розвиток у студентів стійкої мотивації до формування культури здоров'я підлітків у процесі оздоровчої позакласної роботи.

Відповідно до мети й гіпотези визначено **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу наукової та навчально-методичної літератури виявити ступінь розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи.
2. Схарактеризувати зміст, особливості та педагогічний потенціал позакласної роботи з формування основ здоров'я школярів у сучасному загальноосвітньому закладі.
3. Розкрити сутність та структуру професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи.
4. Діагностувати професійну готовність майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи на основі розроблених критеріїв та показників.
5. Визначити й обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи.
6. Експериментально перевірити ефективність розроблених педагогічних умов підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи.

Теоретико-методологічні засади дослідження становлять: ідеї філософії освіти (В. Андрющенко, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, Б. Коротяєв, В. Курило); наукові положення системного (І. Блауберг, Н. Кузьміна, Е. Юдін), особистісно зорієнтованого (Г. Балл, І. Бех, С. Подмазін, Л. Пехота, М. Чобітько), компетентнісного (Е. Зеєр, І. Зимня, О. Локшина, А. Маркова, О. Пометун) підходів; теоретичні здобутки в контексті формування й зміцнення здоров'я різних верств населення (М. Амосов, Т. Бойченко, Е. Булич, І. Брехман, М. Гончаренко, О. Дубогай, В. Казначеев, С. Кириленко, В. Оржеховська, В. Петленко, В. Скумін, А. Царенко); концептуальні положення педагогічної та валеологічної науки щодо формування в майбутніх учителів основ здоров'я знань, умінь та навичок здоров'язбережувальної діяльності (Г. Апанасенко, Ю. Бойчук, В. Горашук, Л. Жаліло, І. Невмивакін, Л. Попова, В. Скумін); теоретичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя, зокрема формування готовності до професійно-педагогічної діяльності (О. Абдулліна, Н. Волкова, В. Гриньова, О. Дубасенюк, К. Дурай-Новакова, І. Зимня, О. Кучерявий, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, В. Шадриков, Д. Узнадзе); наукові ідеї щодо підготовки фахівців валеологічного спрямування, зокрема майбутніх учителів основ здоров'я (Ю. Бойчук, М. Гриньова, М. Гончаренко, І. Зенченков, В. Пристинський, А. Радченко, С. Страшко, Л. Сушенко); положення теорії й методики фізичного виховання (Б. Ашмарін, В. Бальсевич, О. Демінський, Б. Шиян); теорія й практика організації позакласної роботи, зокрема з формування основ здоров'я підлітків (В. Бабиц, В. Горашук, М. Залеський, О. Жабокрицька, Б. Кобзар, Ю. Конаржевський, О. Лисенко).

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети й перевірки гіпотези використано **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз та систематизація наукової літератури для з'ясування ступеня розробленості проблеми дослідження, розкриття її теоретичних засад та понятійно-категоріального апарату; визначення особливостей і потенціалу позакласної роботи з основ здоров'я з учнями основної школи; узагальнення концептуальних положень для обґрунтування педагогічних умов фахової підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи; *емпіричні*: педагогічне спостереження, анкетування, тестування, метод експертної оцінки для визначення рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи; педагогічний експеримент для перевірки гіпотези дослідження; *методи математичної статистики* для встановлення статистичної значущості отриманих у ході експерименту результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу проводили протягом 2009 – 2014 рр. на базі Інституту фізичного виховання і спорту ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Донецького державного інституту здоров'я, фізичного виховання і спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України, ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” (м. Слов'янськ), Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ). Усього експериментальним дослідженням було охоплено 418 студентів, 75 учителів загальноосвітніх навчальних закладів, 24 викладачі ВНЗ.

Наукова новизна дослідження одержаних результатів полягає в тому, що: *вперше* теоретично обґрунтовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи, що передбачають удосконалення змісту професійно зорієнтованих дисциплін та практики за фахом з урахуванням мети, змісту, форм, методів та особливостей оздоровчої позакласної роботи, спрямованої на духовний, соціальний, психічний і фізичний розвиток школярів основної школи; упровадження в процес професійної підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності студентів до реалізації оздоровчої роботи з учнями в процесі позакласної роботи; формування в студентів стійкої мотивації до формування культури здоров'я підлітків у процесі оздоровчої позакласної роботи; *удосконалено* форми, методи та технології підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи; *подальшого розвитку набули* наукові уявлення про зміст професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі фізичного виховання, спорту й основ здоров'я; зміст, форми та методи позакласної роботи підлітками; шляхи використання інноваційних технологій у процесі підготовки фахівців у ВНЗ; критерії, показники та рівні сформованості

професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в достатній готовності до впровадження в процес підготовки майбутніх учителів основ здоров'я: розроблено комплекс навчально-методичних та інформаційно-розвивальних матеріалів, спрямованих на оновлення навчальних програм фахових дисциплін „Педагогіка здоров'я”, „Методика викладання основ здоров'я”, „Оздоровчі технології (фізичний аспект)”, „Оздоровчі технології (психічний аспект)”, „Оздоровчі технології (духовний аспект)” та ін. і збагачення змісту навчальної та виробничої практик у контексті підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з формування духовного, психічного, соціального та фізичного здоров'я учнів основної школи; творчі завдання з актуальної проблематики здоров'язбереження для самостійної роботи студентів з професійно зорієнтованих дисциплін; дидактичні матеріали щодо застосування інтерактивних форм і методів професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я; дібрано та адаптовано методики діагностики професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи.

Результати дослідження можуть бути **використані** у вищих навчальних закладах різного рівня акредитації в процесі професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я, учителів фізичної культури, фахівців з позакласної та позашкільної роботи; розробки навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів основ здоров'я; у системі післядипломної освіти фахівців цієї сфери; у навчально-виховній та позакласній діяльності вчителів загальноосвітніх та спеціалізованих шкіл фізкультурно-спортивного профілю, у самоосвітній діяльності студентів фізкультурних та валеологічних спеціальностей.

Результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я Інституту фізичного виховання і спорту ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (довідка про впровадження № 1/2602/1 від 04.06.13 р.), Донецького державного інституту здоров'я, фізичного виховання і спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України (довідка про впровадження № 47/140-8 від 17.09.2014 р.), ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” (м. Слов'янськ) (довідка про впровадження № 66-13-1119 від 14.11.2014 р.), Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ) (довідка № 3-44/1234 від 15.10.2014 р.).

Особистий внесок автора в роботах, опублікованих у співавторстві, полягає у визначенні актуальних питань підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи; особливостей викладання курсу „Основи здоров'я” в контексті формування культури здоров'я

сучасної молоді; характеристики окремих аспектів викладання зазначеного вище предмета в ЗОШ учителями біології та фізичного виховання.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження оприлюднено та обговорено на науково-практичних конференціях різних рівнів: *Міжнародних* – „Олімпійський спорт, фізична культура, здоров'я нації у сучасних умовах” (Луганськ, 2010 – 2013), „Наукова молодь: досягнення та перспективи” (Луганськ, 2010), „Інноваційні процеси в освітньому просторі: доступність, ефективність, якість” (Луганськ, 2012), „Věla a vznik – 2012/2013” (Praha, 2013); *Всеукраїнській* – „Культура здоров'я, фізичне виховання, реабілітація в сучасних умовах” (Луганськ, 2011); *регіональній* – „Фізичне виховання та здоров'я студентів” (Луганськ, 2013); на щорічних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу і студентів ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (2008 – 2014); на засіданнях кафедри здоров'я людини фізичної реабілітації, кафедри педагогіки ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено в 10 публікаціях, з них 8 – одноосібні, зокрема 8 статей у наукових фахових виданнях, одна з яких – публікація у зарубіжному періодичному виданні.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (218 найменувань, з них 5 іноземною мовою), 5 додатків на 12 сторінках. Робота містить 12 таблиць, 8 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 248 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, теоретико-методологічні засади й завдання дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано дані про апробацію та впровадження результатів дисертаційної роботи.

У першому розділі – **„Теоретичні засади фахової підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи”** – представлено результати аналізу психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми; схарактеризовано теоретичні засади та особливості позакласної роботи в контексті формування культури здоров'я підлітків; розкрито сутність, структуру, критерії та рівні сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи.

Проблема якісної професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі фізичного виховання, спорту й основ здоров'я залишається актуальною, що зумовлено усталеними негативними характеристиками здоров'я сучасної молоді не лише на фізичному, але й на психічному, соціальному та духовному рівнях. Постійно зростає кількість учнів з неврозами, проявами жорстокості,

байдужості, відсутності сенсу життя тощо. Вирішення цієї проблеми спонукало до впровадження в загальноосвітніх навчальних закладах нового навчального предмета „Основи здоров'я” для учнів основної школи (5–9 класи), метою якого є пропаганда здорового способу життя, формування саногенного мислення, оволодіння навичками здорового способу життя та безпечної поведінки, мотивація підлітків до занять різними видами спорту, що, своєю чергою, актуалізувало проблему підготовки спеціальної категорії вчителів, основною сферою професійної діяльності яких є реалізація здоров'язберезувальної функції і в навчальному процесі, і в умовах позакласної роботи.

Аналіз наукової літератури з проблеми підготовки фахівців валеологічного спрямування, зокрема майбутніх учителів основ здоров'я (Ю. Бойчук, М. Гриньова, М. Гончаренко, І. Зенченков, В. Пристинський, А. Радченко, С. Страшко, Л. Сущенко), а також теоретичних напрацювань з формування культури здоров'я підлітків (В. Бабич, В. Горашук, М. Залеський, О. Жабокрицька, О. Кабацька, І. Кравченко, О. Лисенко та ін.) засвідчив, що дослідження переважно спрямовані на визначення загальної мети й завдань професійної діяльності вчителя основ здоров'я, моделювання змісту та розробку форм і методів підготовки, що забезпечують формування в студентів узагальненого уявлення про функції та напрями професійно-педагогічної діяльності цієї категорії вчителів.

З'ясовано, що до теперішнього часу, незважаючи на актуальність проблеми виховання школярів з високим рівнем культури здоров'я, а також існуючими можливостями позакласної роботи з основ здоров'я щодо забезпечення цього процесу, питання підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи залишаються недостатньо розробленими.

З урахуванням концептуальних засад організації позакласної роботи (І. Вінниченко, С. Гончаренко, В. Демиденко, Т. Дем'янюк, В. Новосельський, В. Оржеховська, В. Поставий, К. Чорна та ін.), змісту й напрямів позаурочної виховної роботи (Т. Дем'янюк, Л. Канишевська, А. Капська, Б. Кобзар, В. Рибалка, С. Свириденко, П. Щербань та ін.) встановлено, що позакласна робота в умовах сучасного загальноосвітнього закладу орієнтує педагогів на цілеспрямований, систематичний, творчий пошук та реалізацію форм і способів продуктивної співпраці, спрямованої на всебічний розвиток школяра на засадах зростаючої активності самої особистості, надання підліткам свободи вибору форм і засобів самореалізації в різних сферах життєтворчості, підсилення вмотивованості та позитивного ставлення до навчально-пізнавальної, трудової, спортивно-ігрової, суспільно корисної, художньо-творчої діяльності. Позакласна робота „відкриває” школу для співтворчості з батьками, позашкільними закладами, дитячими та юнацькими організаціями.

За результатами аналізу науково-педагогічної літератури встановлено, що терміном „позакласна робота” найчастіше позначається: виховна робота, яку

проводить класний керівник або вчитель з учнями своєї школи в позанавчальний час (Т. Ільїна); різноманітна освітня й виховна робота, спрямована на задоволення інтересів і запитів дітей, яку організовує з учнями в позаурочний час педагогічний колектив школи (М. Фіцула); діяльність, яка за своїм змістом виходить за межі обов'язкових навчальних програм, здійснюється у вільний від навчання час, організується на засадах добровільності, самодіяльності й самоврядування учнів (І. Колесник); організація педагогом різноманітних видів діяльності школярів у позаурочний час, які забезпечують необхідні умови для соціалізації особистості дитини (С. Смирнов, І. Котова, Є. Шиянов); діяльність, яка відбувається в школі, поза межами класу, але під безпосереднім педагогічним керівництвом класного керівника або інших педагогів (Ю. Конаржевський).

Основними *сутнісними ознаками позакласної роботи* є: комплексність, динамічність, урізноманітненість напрямів, змісту, організаційних форм, методів та засобів, що спрямовані на досягнення єдиної освітньо-виховної мети щодо всебічного формування особистості школяра; особистісно зорієнтована взаємодія вчителів і учнів, яка передбачає формування духовного світу школярів, розвиток їхніх внутрішніх якостей, інтересів, потреби творчості в процесі багатогранної діяльності, яку вони вільно обирають; нерегламентована за часом робота, що характеризується відсутністю оцінювання досягнень учнів, вільним спілкуванням усіх суб'єктів навчально-виховного процесу, свободою вибору змісту, форм, засобів, методів позакласної роботи та сприяє задоволенню інтересів дітей, поглибленню їхніх знань, різнобічному розкриттю індивідуальних здібностей дитини, які не завжди проявляються на уроках; послідовно організоване педагогами дозвілля учнів, спрямоване на самореалізацію особистості в різних видах діяльності та досягнення загальної мети виховання, яка визначається об'єктивними чинниками розвитку суспільства, держави й конкретизується виховними установами з урахуванням національно-регіональних, статево-вікових, індивідуально-особистісних особливостей.

Провідними *принципами позакласної роботи* визначено такі: гуманістична спрямованість, добровільність з обов'язковим її виконанням, самодіяльність, активність, креативність, варіативність, орієнтація на потреби та інтереси учнів, опора на особистісні досягнення школярів, взаємозв'язок класної та позакласної роботи, паритетна взаємодія всіх суб'єктів позакласної роботи, урахування реальних можливостей суб'єктів та засобів позакласної роботи, поєднання індивідуальних, групових та колективних (масових) форм роботи.

Узагальнення науково-теоретичних напрацювань широкого кола дослідників (Ю. Бойчук, І. Винниченко, В. Горашук та ін.) дало змогу з'ясувати освітньо-виховний *потенціал позакласної роботи* фізкультурно-оздоровчого спрямування та вимог, що ставляться до її реалізації в умовах сучасної загальноосвітньої школи, як-от: створення освітнього середовища,

сприятливого для духовного, психічного, соціального й фізичного розвитку особистості дитини та раціональної організації дозвілля школярів; систематичне залучення підлітків до позакласної роботи, що включає фізкультурно-оздоровчі та рекреаційні заходи; оптимальне співвідношення занять, що сприяють розвитку творчої активності й задовольняють духовні потреби та інтереси учнів основної школи; набуття учнями необхідного досвіду фізичного, морально-духовного самовдосконалення в процесі позакласної роботи; упровадження ефективних інноваційних форм позакласної роботи в цілісну систему фізкультурно-оздоровчої роботи школи; підготовка вчителів з основ здоров'я до позакласної роботи в специфічних умовах сучасної ЗОШ.

На основі аналізу наукової й навчально-методичної літератури визначено *зміст, форми, методи та особливості позакласної роботи з основ здоров'я*, до яких віднесено: спрямованість позакласної роботи на формування в учнів високого рівня культури здоров'я; координованість змісту навчального матеріалу в контексті озброєння учнів знаннями з формування, зміцнення та збереження власного здоров'я в усіх його аспектах (духовному, психічному, соціальному та фізичному); здійснення оздоровчої роботи, що передбачає впровадження на практиці оздоровчих технологій доцільних для індивідуальної оздоровчої системи кожного окремого учня; урахування значущості просвітницької роботи з батьками в контексті виховання здорової молоді в сім'ї; наявність тісної співпраці з медиками, психологами, валеологами та іншими фахівцями з питань здоров'я.

З урахуванням викладених вище теоретичних положень *позакласна виховна робота з основ здоров'я* визначається як спеціально організована оздоровча діяльність учнів, що відбувається за межами навчального процесу й спрямована на формування валеологічного світогляду, забезпечення здоров'ятворчої поведінки, оволодіння сукупністю спеціальних знань, умінь і навичок зі зміцнення та збереження здоров'я в духовному, соціальному, психічному й фізичному аспектах.

У результаті аналізу науково-методичної літератури (І. Вакарчук, М. Зубалій, М. Дутчак, Є. Захаріна, Н. Ковальова та ін.), практичного досвіду ЗОШ зі здоров'язбережувальної діяльності, експертного опитування педагогів, зокрема вчителів основ здоров'я, визначено чинники, що ускладнюють реалізацію позакласної роботи з формування основ здоров'я підлітків: нерозробленість програмно-методичних матеріалів з планування та організації позакласної діяльності і, як наслідок, використання обмеженого кола видів позакласної діяльності, домінування тривіальних форм роботи, формальні підходи до організації та проведення фізкультурно-масових заходів; низький рівень використання новітніх технологій фізкультурно-оздоровчої роботи; недостатня вмотивованість вчителя основ здоров'я щодо здійснення позакласної роботи оздоровчого спрямування; недостатнє врахування вподобань та інтере-

сів дітей щодо реалізації різних видів рухової активності в процесі позакласних занять (спортивних та рекреаційних ігор, аеробіки, катання на велосипедах, роликівих ковзанах, паркуру); застаріла матеріально-технічна база.

Грунтуючись на результатах наукових досліджень з проблеми формування готовності майбутніх педагогів до професійно-педагогічної діяльності (І. Гавриш, К. Дурай-Новакова, В. Сластьонін, Д. Узнадзе та ін.), підготовки майбутніх учителів до виховання здорових школярів (Н. Абоскалова, О. Адєєва, Ю. Бойчук, Р. Васильєва, М. Гриньова, Г. Кривошеєва, С. Лебедченко, С. Чернишова та ін.), майбутніх учителів фізичної культури (А. Магін, А. Міненко, Л. Сущенко, Б. Шиян та ін.), зокрема вчителів основ здоров'я (В. Бабич, І. Зенченков, А. Радченко, С. Страшко та ін.), конкретизовано поняття *„професійна готовність майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи”*, яка розуміється як професійно значуще утворення особистості фахівця, що характеризується єдністю науково-теоретичної, практичної та психологічної готовності до виховання духовно, психічно, соціально й фізично здорових підлітків, формування валеологічного світогляду учнів, забезпечення здоров'ятворчого процесу в позакласній діяльності.

З урахуванням теоретичних положень щодо професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я, змісту, форм та методів й особливостей позакласної роботи оздоровчого спрямування, а також спираючись на праці В. Сластьоніна, М. Віленського та ін., у яких розкрито загальні підходи до структури професійної готовності вчителя, визначено *критерії та відповідні показники* професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи: *психологічна готовність*, яка передбачає наявність у студентів стійкої мотивації до професійної діяльності щодо виховання всебічно розвинених та здорових школярів; прагнення до використання потенціалу позакласної роботи у сфері формування культури здоров'я учнів основної школи; сформованість професійно-важливих якостей; *науково-теоретична готовність*, що визначається наявністю в студентів сукупності професійно зорієнтованих знань з питань виховання всебічно здорових підлітків у процесі позакласної роботи з основ здоров'я; *практична готовність*, яка характеризується наявністю в студентів педагогічних умінь щодо організації та здійснення виховання всебічно здорових учнів основної школи в процесі позакласної роботи з основ здоров'я: гностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні, організаційні, дослідницькі (Н. Кузьміна).

Відповідно до ступеня прояву показників за всіма трьома критеріями визначено рівні професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи – *високий, середній, низький*.

У другому розділі – **„Педагогічні умови фахової підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи”** –

представлено теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов, спрямованих на підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи.

З урахуванням визначених теоретико-методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я, позакласної роботи, її особливостей та потенціалу з формування основ здоров'я учнів основної школи, а також ґрунтуючись на фундаментальних ідеях компетентнісного, особистісно зорієнтованого, системного підходів визначено *педагогічні умови* формування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи: удосконалення змісту професійно зорієнтованих дисциплін та практики за фахом з урахуванням мети, змісту, сучасних форм і методів особливостей оздоровчої позакласної роботи, спрямованої на духовний, соціальний, психічний та фізичний розвиток школярів основної школи; упровадження в процес професійної підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності студентів до реалізації оздоровчої роботи з учнями в процесі позакласної роботи; формування в студентів стійкої мотивації до формування культури здоров'я підлітків у процесі оздоровчої позакласної роботи.

Реалізація кожної з визначених педагогічних умов відбувалася в процесі формувального експерименту в три етапи.

Перша педагогічна умова передбачала вдосконалення змісту професійно зорієнтованих дисциплін та практики за фахом з урахуванням мети, змісту, сучасних форм, методів та особливостей оздоровчої позакласної роботи, спрямованої на духовний, соціальний, психічний і фізичний розвиток школярів основної школи. Так, на *першому* етапі (I курс) відбулося збагачення змісту фахових дисциплін („Вступ до спеціальності”, „Педагогіка”, „Загальна і педагогічна валеологія”) через включення навчального матеріалу, спрямованого на озброєння студентів знаннями мети та завдань позакласної роботи з основ здоров'я, усвідомлення її місця й розкриття значущості позакласної роботи з формування культури здоров'я підлітків у межах позакласної діяльності, засвоєння вимог, що ставляться до спеціалістів цієї категорії тощо. Упродовж *другого* етапу (II–III курси) відбувалось оволодіння студентами більш ґрунтовними знаннями за рахунок оновлення змісту таких фахових дисциплін, як: „Оздоровчі технології (фізичний аспект)”; „Оздоровчі технології (психічний аспект)” та „Оздоровчі технології (духовний аспект)”. У процесі вивчення зазначених предметів майбутні вчителі основ здоров'я ознайомлювалися з новими темами, зокрема: „Особливості засвоєння підлітками оздоровчих технологій, що впливають на фізичний аспект здоров'я у процесі позакласної роботи”; „Особливості підбору оздоровчих технологій при різних захворюваннях учнів та їх застосування в позакласній діяльності”; „Формування психічного аспекту здоров'я підлітків у позанавчальний час”; „Формування

духовного здоров'я підлітків у позакласній діяльності". На *третьому* етапі (IV курс) набуттю студентами необхідного досвіду щодо проведення позакласних заходів, оздоровчої роботи з підлітками сприяло включення до змісту фахових дисциплін („Методика викладання основ здоров'я” та „Педагогіка здоров'я”) практико орієнтованих знань та вмій з питань формування культури здоров'я учнів у процесі позакласної роботи, виховання здоров'я дітей у сім'ї, організації дослідницької роботи з учнями в позакласній роботі, застосування інтерактивних форм і методів організації позакласної роботи з учнями тощо. На *другому* та *третьому* етапах підготовки оволодіння необхідним досвідом у контексті формування культури здоров'я підлітків у процесі позакласної роботи з основ здоров'я забезпечувалося оптимізацією змісту педагогічної практики, яка відбувалась за рахунок внесення відповідних корективів та передбачала максимальне наближення студентів до майбутньої професійної діяльності в контексті позакласної роботи з учнями основної школи, що сприяло зміцненню мотиваційного аспекту, формуванню професійно-важливих (ціннісних) якостей.

Друга педагогічна умова – упровадження в процес професійної підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності студентів до реалізації оздоровчої роботи з учнями в процесі позакласної роботи – передбачала залучення студентів до активної діяльності в процесі вивчення актуальних проблем з формування культури здоров'я підлітків у процесі позакласної роботи. З цією метою, урахуовуючи специфіку кожної конкретної теми, використовувалися найбільш доцільні інтерактивні форми та методи навчання. Так, на *першому* етапі – „аналіз конкретної ситуації”, „мозковий штурм” та ін., за допомогою яких студенти долучалися до активного обговорення актуальних тем, здійснювали аналіз потенціалу оздоровчих систем та шляхів їхнього застосування в позанавчальний час, вирішували завдання проблемного характеру тощо. На *другому* етапі оволодінню відповідними знаннями та вміннями сприяло використання таких форм і методів навчання, як: лекція з розробкою конкретної ситуації, лекція-прес-конференція, проблемна лекція, лекція із заздалегідь запланованими помилками, а також різновиди дидактичних, імітаційних ігор та комплексна ділова гра. На *третьому* етапі, окрім попередньо зазначеного дидактичного забезпечення процесу підготовки студентів до виховання здорового молодого покоління, під час позакласної роботи в процесі вивчення тем: „Формування культури здоров'я учнів у процесі позакласної роботи”, „Застосування інтерактивних форм і методів у процесі позакласної роботи з підлітками” використовувались такі різновиди форм організації навчання, як: лекція-діалог, лекція вдвох, лекція візуалізація та ін.

Упровадження *третьої педагогічної умови* – формування в студентів стійкої мотивації до формування культури здоров'я підлітків у процесі оздоровчої позакласної роботи – багато в чому залежало від ефективності

реалізації першої та другої педагогічних умов на кожному з етапів підготовки, зокрема через розкриття можливостей та значущості організації позакласної роботи щодо виховання всебічно здорових учнів, набуття відповідних теоретичних знань і практичних умінь у контексті забезпечення цього процесу. Важливого значення при цьому набуло поетапне залучення студентів до активної самостійної діяльності і в процесі вивченні фахових дисциплін, і під час позааудиторної діяльності студентів, за рахунок виконання творчих завдань, передбачених для кожної додаткової теми. Це, своєю чергою, створювало умови для підвищення інтересу до виховання здорових учнів під час позакласної роботи, розвитку творчих здібностей студентів, поступового залучення їх до науково-дослідної роботи в контексті формування культури здоров'я учнів основної школи в процесі позакласної роботи, підвищення рівня власної культури здоров'я. Зміцненню мотивації до виховання всебічно здорових учнів під час позакласної роботи сприяло внесення до змісту практики за фахом завдань творчого та науково-дослідницького характеру.

По завершенні формувального експерименту за результатами підсумкового контролю встановлено суттєві розбіжності у сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи в контрольній групі (КГ) та експериментальній групі (ЕГ). Використання методів математичної статистики (критерій Пірсона χ^2) підтвердило суттєве зростання показників сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи в студентів ЕГ (див. табл.).

Таблиця

Порівняння розподілів професійної готовності КГ та ЕГ майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з підлітками
(за критерієм Пірсона χ^2)

Готовність	Емпіричне значення критерію Пірсона χ^2 у порівнянні КГ і ЕГ на вихідному етапі	Емпіричне значення критерію Пірсона χ^2 у порівнянні КГ і ЕГ на підсумковому етапі
Психологічна	0,256	27,988
Науково-теоретична	0,154	29,059
Практична	2,104	25,522

Так, при порівнянні КГ і ЕГ на вхідному етапі експерименту емпіричне значення критерію $\chi^2_{\text{емп}}$ для всіх компонентів готовності менше критичного значення 5,99 (0,256; 0,154; 2,104), отже, відмінності між розподілами КГ і ЕГ майбутніх учителів за рівнями готовності до позакласної роботи у сфері формування культури здоров'я підлітків були незначущі ($p > 0,05$). На підсумковому етапі при порівнянні КГ і ЕГ емпіричне значення критерію χ^2 для всіх компонентів готовності перевищує критичне значення 5,99 (27,988; 29,059; 25,522), що вказує на відмінності між КГ і ЕГ за всіма критеріями після

формуального експерименту на користь ЕГ. Отже, збільшення кількості студентів ЕГ з високим рівнем професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи порівняно з КГ підтверджує ефективність запропонованих педагогічних умов, зазначених у гіпотезі дослідження.

Результати проведеного дослідження дозволили зробити такі **висновки**:

У дисертації наведено науково-теоретичне обґрунтування та практичне розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи, шляхом розробки та впровадження педагогічних умов.

1. Аналіз наукової літератури засвідчив актуалізацію проблеми професійної підготовки спеціальної категорії вчителів – учителів основ здоров'я – пріоритетним завданням яких є діяльність, що спрямована на реалізацію здоров'язбережувальної функції і в навчально-виховному процесі, і в умовах позакласної роботи. Установлено, що до теперішнього часу, незважаючи на соціальну значущість проблеми виховання підлітків з високим рівнем культури здоров'я, а також значним потенціалом позакласної роботи з основ здоров'я, питаннями підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи у вітчизняній науковій літературі не приділено належної уваги.

Узагальнення наукової літератури показало, що дослідження переважно спрямовані на визначення загальної мети та завдань професійної діяльності вчителя основ здоров'я, моделювання змісту та розробку форм і методів підготовки, що забезпечують формування в студентів лише узагальненого уявлення про функції та напрями професійно-педагогічної діяльності цієї категорії спеціалістів. Тоді як специфіка підготовки до власне позакласної роботи здоров'язбережувального характеру залишається поза увагою науковців і педагогів-практиків.

2. За результатами аналізу науково-методичних джерел визначено сутнісні ознаки позакласної роботи, принципи її організації, зміст, форми й методи, а також основні аспекти організації позакласної роботи з основ здоров'я, до яких віднесено: спрямованість позакласної роботи на формування в учнів високого рівня культури здоров'я, озброєння підлітків додатковими знаннями з формування, зміцнення та збереження власного здоров'я в духовному, психічному, соціальному та фізичному аспектах; здійснення оздоровчої роботи, яка передбачає використання на практиці оздоровчих технологій доцільних для індивідуальної оздоровчої системи кожного окремого учня; урахування значущості просвітницької роботи батьків у контексті виховання здорової молоді в сім'ї; тісну співпрацю з медиками, психологами, валеологами та іншими фахівцями з питань здоров'я.

З урахуванням теоретичних положень позакласна виховна робота з основ здоров'я розглядається як організована оздоровча діяльність учнів, що відбувається за межами навчального процесу й спрямована на формування валеологічного світогляду, забезпечення здоров'ятворчої поведінки, оволодіння сукупністю спеціальних знань, умінь і навичок зі зміцнення та збереження здоров'я в духовному, соціальному, психічному та фізичному аспектах.

3. Розкрито сутність та структуру професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи, під якою розуміється професійно значуще утворення особистості фахівця, що характеризується єдністю науково-теоретичної, практичної та психологічної готовності до виховання духовно, психічно, соціально й фізично здорових підлітків, формування валеологічного світогляду учнів, забезпечення здоров'ятворчого процесу в позакласній діяльності; визначено критерії та відповідні показники професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи (психологічна готовність, науково-теоретична готовність, практична готовність), а також рівнів професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи – високий, середній, низький.

4. З урахуванням визначених теоретико-методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я, позакласної роботи, її особливостей та потенціалу з формування основ здоров'я учнів основної школи, а також ґрунтуючись на фундаментальних ідеях компетентнісного, особистісно зорієнтованого, системного підходів визначено педагогічні умови формування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи: удосконалення змісту професійно зорієнтованих дисциплін та практики за фахом з урахуванням мети, змісту, сучасних форм і методів особливостей оздоровчої позакласної роботи, спрямованої на духовний, соціальний, психічний і фізичний розвиток школярів основної школи; упровадження в процес професійної підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності студентів до реалізації оздоровчої роботи з учнями в процесі позакласної роботи; формування в студентів стійкої мотивації до формування культури здоров'я підлітків у процесі оздоровчої позакласної роботи.

5. Експериментально доведено ефективність поетапного впровадження теоретично обґрунтованих і змістовно розроблених педагогічних умов підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями, яке відбувалось за рахунок використання навчально-методичних та інформаційно-розвивальних матеріалів, спрямованих на оновлення навчальних програм фахових дисциплін і збагачення змісту навчальної та виробничої практик у контексті підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з формування духовного, психічного, соціального та

фізичного здоров'я учнів основної школи; творчих завдань з актуальної проблематики здоров'язбереження для самостійної роботи студентів з професійно зорієнтованих дисциплін; дидактичних матеріалів щодо застосування інтерактивних форм і методів професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я (лекція-діалог, лекція із заздалегідь запланованими помилками, аналіз конкретних ситуацій, „мозкова атака”, ділова гра тощо).

Узагальнення результатів педагогічного експерименту свідчить про доцільність упровадження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи.

Перспективи розробки визначеної проблеми полягають в подальшому вдосконаленні процесу фахових дисциплін за рахунок використання інноваційних технологій особистісно зорієнтованого навчання, ІКТ, розробки інтегративних підходів до модернізації змісту підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи оздоровчого спрямування.

Основні результати дослідження відображено в таких публікаціях:

1. **Зайцев В. О.** Підготовка майбутніх учителів основ здоров'я як важлива умова виховання здорової молоді / В. І. Бабич, В. О. Зайцев, О. В. Нечаєва // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. ; за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХХП, 2010. – № 1. – С. 3 – 6.

2. **Зайцев В. О.** Актуальні питання підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи / В. І. Бабич, В. О. Зайцев // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2010. – № 8(195) квіт. – С. 13 – 17.

3. **Зайцев В. О.** Місце позакласної роботи з навчального предмета „Основи здоров'я” у контексті формування культури здоров'я учнів основної школи / В. О. Зайцев // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. ; редкол. : Т. І. Сущенко та ін. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 20(73). – С. 310 – 314.

4. **Зайцев В. О.** Критерії та показники професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи [Електронний ресурс] / В. О. Зайцев // Народна освіта. – Електронне фахове вид. – К., 2012. – Вип. 2(17). – Режим доступу : <http://narodna.osvita.kiev.ua/NarodnaOsvita/vypusk/17/index17.htm>. – Назва з екрана.

5. **Зайцев В. О.** Організація оздоровчої роботи учнів основної школи у процесі позакласної діяльності з основ здоров'я / В. О. Зайцев // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. ; редкол. : В. В. Кузьменко та ін. – Херсон : РПЮ, 2012. – Вип. 15. – С. 34 – 38.

6. **Зайцев В. О.** Визначення змісту позакласної роботи з основ здоров'я у загальноосвітніх навчальних закладах / В. О. Зайцев // Педагогіка і психологія

професійної освіти : наук.-метод. журн. – Л., 2012. – № 3. – С. 66 – 72.

7. **Зайцев В. О.** Місце педагогічної практики у підготовці майбутніх учителів основ здоров'я до виховання здорових школярів у процесі позакласної роботи / В. О. Зайцев // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2013. – № 8(267) квіт. – С. 53 – 59.

8. **Зайцев В. А.** Опыт использования деловой игры в практике подготовки будущих учителей основ здоровья к внеклассной работе / В. А. Зайцев // Весн. Томского гос. пед. ун-та (TSPU Bulletin). – 2015. – № 3(156). – С. 245 – 247.

9. **Зайцев В. О.** Деякі аспекти вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи / В. О. Зайцев // Культура здоров'я, фізичне виховання, реабілітація в сучасних умовах : зб. наук. пр. – Луганськ, 2011. – С. 82 – 87.

10. **Зайцев В. О.** Стан організації позакласної роботи з основ здоров'я у загальноосвітніх навчальних закладах / В. О. Зайцев // Věľa a vznik – 2012/2013 : materiály IX mezinár. vědecko-praktická konf. – Praha : Pedagogika, 2013. – Díl 20. – S. 83 – 85.

Зайцев В. О. Підготовка майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – Старобільськ, 2015.

На основі аналізу наукової та навчально-методичної літератури розкрито ступінь розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи, зміст, особливості та педагогічний потенціал позакласної роботи з формування основ здоров'я школярів у сучасному загальноосвітньому закладі, сутність поняття професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи та її структура. Викладено результати діагностування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи на основі розроблених критеріїв і показників. Визначено та обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи. Здійснено експериментальну перевірку ефективності розроблених педагогічних умов підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи.

Ключові слова: майбутні вчителі основ здоров'я, позакласна робота, учні основної школи, професійна підготовка, професійна готовність, педагогічні умови формування професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я.

Зайцев В. А. Подготовка будущих учителей основ здоровья к внеклассной работе с учащимися основной школы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное учреждение „Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко”. – Старобельск, 2015.

Диссертационное исследование посвящено проблеме подготовки будущих учителей основ здоровья к внеклассной работе с учащимися основной школы. В работе охарактеризована сущность внеклассной работы по формированию основ здоровья школьников, которая рассматривается как специально организованная оздоровительная деятельность учеников, осуществляющаяся за пределами учебного процесса и направленная на развитие валеологического мировоззрения, обеспечение безопасного поведения, овладение совокупностью специальных знаний, умений и навыков по укреплению и сохранению духовного, социального, психического и физического здоровья.

Раскрыта сущность и структура профессиональной готовности будущих учителей основ здоровья к внеклассной работе, под которой понимается профессионально значимое образование личности специалиста, характеризующееся единством научно-теоретической, практической и психологической готовности к обеспечению здоровьесохраняющего процесса во внеклассной деятельности; определены критерии и соответствующие показатели данного вида готовности, а также ее уровни – высокий, средний, низкий.

С учетом теоретико-методических подходов определены педагогические условия формирования профессиональной готовности будущих учителей основ здоровья к внеклассной работе: усовершенствование содержания профессионально ориентированных дисциплин и практики по специальности с учетом цели, содержания, современных форм, методов и особенностей оздоровительной внеклассной работы, направленной на духовное, социальное, психическое и физическое развитие школьников основной школы; внедрение в процесс профессиональной подготовки интерактивных форм и методов обучения, которые способствуют повышению уровня профессиональной готовности студентов к реализации оздоровительной работы с учениками в процессе внеклассной работы; формирование у студентов стойкой мотивации к формированию культуры здоровья подростков в процессе оздоровительной внеклассной работы.

Экспериментально доказана эффективность поэтапного внедрения теоретических обоснованных и содержательно разработанных педагогических условий подготовки будущих учителей основ здоровья к внеклассной работе с учениками, которая происходила за счет использования учебно-методических и информационно развивающих материалов, направленных на обновление

учебных программ и обогащение содержания учебной и производственной практик в контексте подготовки будущих учителей основ здоровья к внеклассной работе по формированию духовного, психического, социального и физического здоровья учеников основной школы; творческих заданий актуальной проблематики для самостоятельной работы студентов по профессионально ориентированным дисциплинам; дидактичных материалов по использованию интерактивных форм и методов профессиональной подготовки будущих учителей основ здоровья (лекция-диалог, проблемная лекция, лекция с предварительно запланированными ошибками, анализ конкретных ситуаций, „мозговая атака”, деловая игра и т.п.).

Ключевые слова: будущие учителя основ здоровья, внеклассная работа, учащиеся основной школы, профессиональная подготовка, профессиональная готовность, педагогические условия формирования профессиональной подготовки будущих учителей основ здоровья.

Zaytsev V. O. Preparation of future teachers of basics health to extracurricular work with pupils of basic school. – Manuscript.

Dissertation for acquire the scientific degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – State institution „Luhansk national university named after Taras Shevchenko”. – Starobilsk, 2015.

Based on the analysis of scientific and educational-methodical literature it's reveals the extent of the problem of preparation of future teachers of bases of health to extra-curricular work with the students of the basic school, the content, features and pedagogical potential of extracurricular work of formation of foundations of health of schoolchildren in modern educational institution, the essence of the concept of professional readiness of future teachers of bases of health to the extra-curricular work and its structural components. Set out results of the diagnosis of professional readiness of future teachers of bases of health to extra-curricular work with students of the basic school, based on the developed criteria and indicators. Identified and justified pedagogical conditions of training of future teachers of bases of health to extra-curricular work with the students of the basic school. Implemented experimental verification of the effectiveness of developed pedagogical conditions of preparation of future teachers of bases of health to extra-curricular work with the students of the basic school.

Key words: future teachers of basics of health, extracurricular work, students of basic school, professional training, professional readiness, pedagogical conditions of professional training of future teachers of basics of health.